

ДЕРЗСЬКА В. Ю.,
ад'юнкт наукової лабораторії
з проблем превентивної діяльності
та запобігання корупції
(ННІ № 3 Національної академії
внутрішніх справ)

УДК 342.9 (477)
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.99>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ

У статті розкрито, що діяльність органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності становить собою сукупність уповноважених, правомірних та регламентованих державою дій, спрямованих на реалізацію та охорону правових норм у сфері публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини, адже виконуючи свої завдання, Національна поліція виступає не лише суб'єктом застосування права, але й одночасно об'єктом контролю з боку держави, суспільства та відповідних органів правопорядку щодо дотримання законності у процесі здійснення владних повноважень. Законність у цій площині передбачає, що усі управлінські, процесуальні та превентивні дії поліцейських мають здійснюватися виключно у межах визначених законом повноважень, із дотриманням принципів пропорційності, правової визначеності, недопущення зловживання владою, а також поваги до конституційних прав особи.

У статті визначено, що особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності полягають у поєднанні широкого спектра публічно-владних повноважень із високим рівнем правової відповідальності перед державою, суспільством та особою, оскільки поліція функціонує у межах чітко визначеного правового поля, де кожен її крок регламентований нормами Конституції України, галузевого законодавства та міжнародних правових стандартів. Специфіка цієї діяльності виявляється у її багатофункціональності, яка охоплює як профілактику правопорушень, підтримання публічного порядку, охорону громадської безпеки, так і здійснення слідчої, адміністративної, оперативно-розшукової та правозастосовної функцій. Водночас, здійснення поліцейських повноважень супроводжується особливим контролем законності дій працівників поліції з боку державних органів нагляду, судових інституцій, органів прокуратури та громадськості, що виступає важливим гарантом дотримання прав людини.

У статті сформовано, що, види діяльності Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності умовно можна класифікувати на кілька основних напрямів. По-перше, це превентивно-профілактична діяльність, що спрямована на запобігання правопорушенням та усунення причин їх виникнення. По-друге, правоохоронна діяльність, яка передбачає виявлення, припинення та розслідування кримінальних і адміністративних правопорушень. По-третє, охоронна функція, що забезпечує публічний порядок у місцях масового перебування людей та в умовах надзвичайних ситуацій. По-четверте, діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху, контролю за дотриманням правил експлуатації транспортних засобів. По-п'яте, сервісна діяльність, що реалізується у формі надання допомоги громадянам, забезпечення домедичної

допомоги, встановлення особи, підтримки громадської взаємодії. Кожен із цих видів діяльності є невід'ємним елементом забезпечення загальної законності, стабільності правопорядку та захисту основоположних прав людини.

Ключові слова: адміністративне регулювання, адміністративний інструментарій, адміністративний механізм, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові засади, законність, законодавство, поліція, права, публічна адміністрація.

Derzska V. Yu. Features and types of activities of the National Police of Ukraine as an object of ensuring legality

The article reveals that the activities of the National Police of Ukraine as an object of ensuring legality constitute a set of authorized, lawful and state-regulated actions aimed at the implementation and protection of legal norms in the field of public security, law and order and the protection of human rights and freedoms, because in performing its tasks, the National Police acts not only as a subject of law enforcement, but also as an object of control by the state, society and relevant law enforcement agencies regarding compliance with the law in the process of exercising authority. Legality in this area implies that all administrative, procedural and preventive actions of police officers must be carried out exclusively within the limits of the powers specified by law, in compliance with the principles of proportionality, legal certainty, prevention of abuse of power, as well as respect for the constitutional rights of the individual.

The article determines that the peculiarities of the activities of the National Police of Ukraine as an object of ensuring legality consist in the combination of a wide range of public and governmental powers with a high level of legal responsibility to the state, society and the individual, since the police operates within a clearly defined legal field, where each of its steps is regulated by the norms of the Constitution of Ukraine, sectoral legislation and international legal standards. The specificity of this activity is manifested in its multifunctionality, which includes both the prevention of offenses, maintaining public order, protecting public safety, and the implementation of investigative, administrative, operational-search and law enforcement functions. At the same time, the exercise of police powers is accompanied by special control over the legality of the actions of police officers by state supervisory bodies, judicial institutions, prosecutors and the public, which acts as an important guarantor of compliance with human rights.

The article establishes that the types of activities of the National Police of Ukraine as an object of ensuring legality can be conditionally classified into several main areas. Firstly, this is preventive and prophylactic activity aimed at preventing offenses and eliminating the causes of their occurrence. Secondly, law enforcement activity, which involves the detection, suppression and investigation of criminal and administrative offenses. Thirdly, the security function, which ensures public order in places of mass gathering of people and in emergency situations. Fourthly, activities to ensure road safety, control over compliance with the rules for the operation of vehicles. Fifthly, service activities, which are implemented in the form of providing assistance to citizens, providing home medical care, establishing identity, supporting public interaction. Each of these activities is an integral element of ensuring general legality, stability of law and order and protection of fundamental human rights.

Key words: administrative regulation, administrative tools, administrative mechanism, administrative and legal support, administrative and legal principles, legality, legislation, police, rights, public administration.

Актуальність теми. Питання забезпечення законності в діяльності органів Національної поліції України є одним із ключових елементів функціонування правової держави та ефективного механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. В умовах демократичного розвитку української державності діяльність поліції виступає важливим інструментом реалізації завдань публічного управління у сфері забезпечення правопорядку, безпеки та прав людини, а відтак забезпечення законності у цій сфері потребує не лише суворого дотримання норм права, а й системного врахування принципів верховенства права, правової визначеності, пропорційності та юридичної відповідальності.

Національна поліція України здійснює багатовекторну діяльність, що охоплює як превентивні, охоронні, так і процесуально-правові функції. Кожен з видів такої діяльності пов'язаний із реалізацією владних повноважень, які мають відповідати встановленим правовим межах та стандартам. Особливої уваги вимагає питання належної організації правового регулювання діяльності поліції, адже ефективність виконання покладених на неї завдань безпосередньо залежить від ступеня дотримання законності у процесі прийняття управлінських рішень, застосування заходів примусу та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

У цьому контексті актуальним є дослідження особливостей та видів діяльності Національної поліції України саме як об'єкта забезпечення законності, що дозволяє визначити специфіку правового статусу органів поліції, проаналізувати напрями їхньої діяльності у світлі дотримання правових норм та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правозастосовної практики.

Огляд останніх досліджень. Адміністративно-правові аспекти діяльності поліції в Україні ставали предметом досліджень таких вчених, як: В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, А. Галай, І. Грицяк, В. Дашутін, О. Дрозд, О. Дьяченко, О. Костюченко, В. Колпаков, В. Куйбіда, С. Максимов, О. Петухов, О. Попович, Р. Сербин, С. Серьогін, В. Шкляр та інших.

При цьому, сучасні правові засади поліції, особливо питання, пов'язані із гарантуванням законності діяльності є особливо важливим в умовах реформування цієї публічної інституції в Україні, що обумовлює важливість відповідних наукових пошуків.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити особливості та види діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності.

Виклад основних положень. Безсумнівно, найширше коло обов'язків щодо забезпечення публічної безпеки та порядку покладено на органи поліції, а це відповідно, збільшує відповідальність означеного органу виконавчої влади перед суспільством. Стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України є важливим фактом та необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Суть законності полягає в необхідності суворого, точного і неухильного дотримання всіма без винятку суб'єктами права положень Конституції та законів України, а також приписів інших нормативно-правових актів. Побудова дієвої загальнодержавної системи забезпечення законності вимагає від правоохоронних органів України чіткого визначення державної політики у цій сфері та випереджального реагування на всі динамічні зміни [1].

Каленіченко Л.І. розглядає поняття законності з різних кутів та зазначає, що сутність законності як режиму полягає у тому, що всі суб'єкти права, незалежно від сфери життєдіяльності та виду правового статусу, добросовісно виконують нормативно-правові приписи діючого законодавства. Правовий режим законності є можливим лише за умови реалізації приписів норм права як державою, посадовими особами, державними службовцями, суб'єктами права, які наділені державно-владними повноваженнями, так і суспільством, громадянами, іноземцями, особами без громадянства. Законність (як режим) передбачає дотримання приписів чинного законодавства учасниками суспільних відносин, що виникають і реалізуються у сфері діяльності Національної поліції України. Режим законності у діяльності Національної поліції України передбачає встановлення атмосфери практичного втілення ідеї верховенства права у життя, поваги до законних інтересів прав та свобод громадян. Законність

як принцип права є ідеєю, установкою (є відправною точкою), що закладає основу розвитку і функціонування права. Законність як принцип поведінки суб'єктів права, законність як принцип функціонування державних органів, посадових осіб за своєю сутністю є вимогою добровільного виконання суб'єктами права своїх обов'язків та реалізації ними прав, законних інтересів у межах правової системи [2].

Законність як принцип права у діяльності Національної поліції України передбачає, що працівники Національної поліції України діють на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Працівники Національної поліції України під час виконання своїх повноважень повинні не лише дотримуватися вимог чинного законодавства, а й забезпечувати режим законності та правопорядку у суспільстві та державі. Режим законності має забезпечуватися законним шляхом, законними методами, способами. Суть законності як методу державного управління полягає в тому, що держава через свої органи управляє суспільством лише правовими засобами і у рамках права. Метод законності проявляється у діяльності державних органів, посадових осіб, і полягає у реалізації ними змісту норм права дозволяючого, забороняючого, зобов'язуючого характеру. Суб'єкти права, наділені державно-владними повноваженнями, з однієї сторони, у межах своєї компетенції мають створювати умови для реалізації громадянами їх прав, законних інтересів та обов'язків, а, з іншої сторони, - у межах своїх повноважень повинні захищати такого роду права, у випадку їх порушення [2].

Тобто, діяльність органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності становить собою сукупність уповноважених, правомірних та регламентованих державою дій, спрямованих на реалізацію та охорону правових норм у сфері публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини, адже виконуючи свої завдання, Національна поліція виступає не лише суб'єктом застосування права, але й одночасно об'єктом контролю з боку держави, суспільства та відповідних органів правопорядку щодо дотримання законності у процесі здійснення владних повноважень. Законність у цій площині передбачає, що усі управлінські, процесуальні та превентивні дії поліцейських мають здійснюватися виключно у межах визначених законом повноважень, із дотриманням принципів пропорційності, правової визначеності, недопущення зловживання владою, а також поваги до конституційних прав особи.

При цьому, характерними ознаками діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності є:

1) Юридична визначеність та нормативна регламентація, оскільки діяльність поліції ґрунтується виключно на положеннях Конституції України, законів України, міжнародних правових актів та підзаконних нормативно-правових актів, що чітко визначають межі, процедури, підстави та форми реалізації поліцейських повноважень.

2) Суспільно-владний характер діяльності, адже органи поліції реалізують делеговані державою владні повноваження, що передбачають право ухвалювати обов'язкові для виконання рішення, застосовувати адміністративний примус, заходи забезпечення безпеки та правопорядку у межах компетенції.

3) Спрямованість на забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, бо згідно норм чинного законодавства ключовим орієнтиром поліцейської діяльності є захист і забезпечення основних прав людини, що передбачає створення безпечних умов життєдіяльності та ефективне реагування на порушення правопорядку.

4) Контрольований характер здійснення функцій, адже діяльність Національної поліції підлягає системному контролю та нагляду з боку уповноважених державних органів, судових інституцій, органів прокуратури, а також громадському контролю, що забезпечує запобігання зловживанню владними повноваженнями.

5) Забезпечення балансу публічного інтересу і законності методів діяльності, оскільки реалізація поліцейських функцій повинна здійснюватися з дотриманням принципів правомірності, пропорційності, обґрунтованості застосування заходів впливу, недопущення надмірного обмеження прав та свобод особи під час забезпечення публічного порядку.

Як зазначають вітчизняні дослідники М. Гурковський і С. Єсімов, діяльність поліції із захисту прав і свобод людини пронизує цілісний комплекс покладених на неї завдань, зумовлюючи і конкретизуючи їх, а всі завдання загалом виступають як похідні від головного завдання – захисту прав і свобод людини та суспільства [3, с. 173].

Дійсно, аналізуючи Закон України «Про Національну поліцію»? можна стверджувати, що основною метою роботи цієї державної інституції є забезпечення прав і свобод людини, захист інтересів суспільства і держави, протидія злочинності та підтримка національної безпеки України [4].

Як уточнює З. Кісіль, діяльність Національної поліції, зокрема, спрямовано на посилення законності і комунікативно-правової культури органу поліції завдяки удосконаленню підходів до організації правозахисної діяльності. Суттєвим завданням поліцейської діяльності визначено й сприяння державотворенню, зміцнення службової дисципліни, контрольно і відповідальності [5, с. 123]. Слід наголосити, що робота Національної поліції має забезпечувати тісну взаємодію з громадою у напрямі надання послуг із допомоги особам, які внаслідок соціально- економічних або особистісно-психологічних причин чи складних життєвих ситуацій її потребують [4].

Відповідно до приписів Закону України «Про Національну поліцію», поліція відповідно до покладених на неї завдань, зокрема [4]: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; 5-1) здійснює екстрені комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг у випадках та порядку, передбачених Законом України «Про електронні комунікації»; 6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; 7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання або від виконання обов'язків, визначених законом для суб'єктів пробації, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом; 8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання; 9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення; 10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; 11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; 12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом; 13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху; 14) вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я; 15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом; здійснює відбір біологічного матеріалу осіб та встановлює його генетичні ознаки (геномну інформацію) у випадках, передбачених законодавством; 16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом [4].

Таким чином, особливості діяльності органів Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності полягають у поєднанні широкого спектра публічно-владних повноважень із високим рівнем правової відповідальності перед державою, суспільством та особою, оскільки поліція функціонує у межах чітко визначеного правового поля, де кожен її крок регламентований нормами Конституції України, галузевого законодавства та міжнародних правових стандартів. Специфіка цієї діяльності виявляється у її багатофункціональності, яка охоплює як профілактику правопорушень, підтримання публічного порядку, охорону громадської безпеки, так і здійснення слідчої, адміністративної, оперативно-розшукової та правозастосовної функцій. Водночас, здійснення поліцейських повноважень супроводжується особливим контролем законності дій працівників поліції з боку державних органів нагляду, судових інституцій, органів прокуратури та громадськості, що виступає важливим гарантом дотримання прав людини.

В свою чергу, види діяльності Національної поліції України як об'єкта забезпечення законності умовно можна класифікувати на кілька основних напрямів. По-перше, це превентивно-профілактична діяльність, що спрямована на запобігання правопорушенням та усунення причин їх виникнення. По-друге, правоохоронна діяльність, яка передбачає виявлення, припинення та розслідування кримінальних і адміністративних правопорушень. По-третє, охоронна функція, що забезпечує публічний порядок у місцях масового перебування людей та в умовах надзвичайних ситуацій. По-четверте, діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху, контролю за дотриманням правил експлуатації транспортних засобів. По-п'яте, сервісна діяльність, що реалізується у формі надання допомоги громадянам, забезпечення домедичної допомоги, встановлення особи, підтримки громадської взаємодії. Кожен із цих видів діяльності є невід'ємним елементом забезпечення загальної законності, стабільності правопорядку та захисту основоположних прав людини.

Список використаних джерел:

1. Чорноус В.О. Роль Національної поліції України у забезпеченні безпеки та правопорядку серед населення. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. 2020. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/29c2df60-f1e8-4175-b5b6-1372ad44333e/content>
2. Каленіченко Л.І. Сутність законності в організації та діяльності Національної поліції України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків. 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/42.pdf
3. Гурковський М.П., Єсімов С.С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення прав людини та громадянина України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. №4. С. 171–186.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 40-41, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
5. Кісіль З.Р. Адміністративно-правовий статус працівника міліції як фактор протидії професійній деформації. Південноукраїнський правничий часопис, 2008. № 2. С. 123–126. 6.

